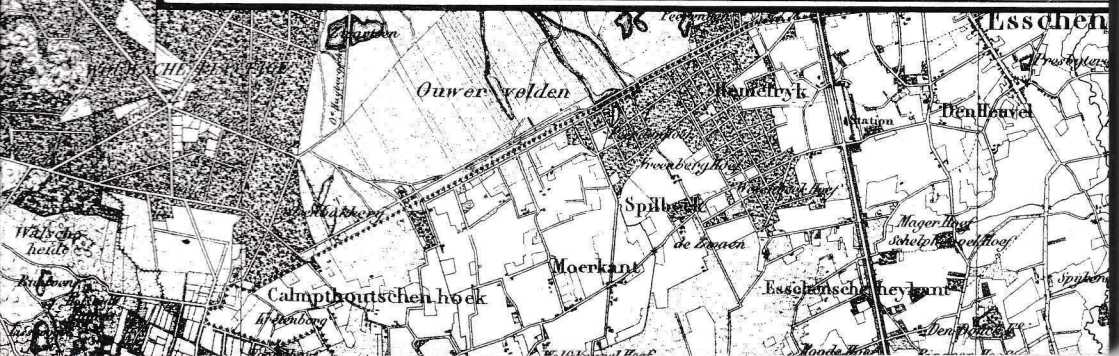

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

1 - '94

Gemeentelijk herindeling in 1810

De plannen rondom de gemeentelijke herindeling houden de gemoederen in Wouw flink bezig. Toch is het fenomeen gemeentelijke herindeling niet bepaald nieuw. Al in deze eeuw zijn er twee eerdere series herindelingen in deze provincie geweest, bijvoorbeeld rondom Breda en Eindhoven. Wat wellicht veel van onze lezers niet zullen weten is dat Wouw al veel eerder bij een herindeling betrokken is geweest. Alleen was het toen niet Wouw wat een annexering boven het hoofd hing, maar Moerstraten! Begin vorige eeuw is de tot dan toe zelfstandige gemeente Moerstraten bij Wouw gevoegd. Het leek ons aardig om die gebeurtenissen op te halen en de reacties van de plaatselijke bevolking in die tijd eens te vergelijken met de interesse die er voor de herindelingsplannen vandaag de dag bij de bevolking bestaat.

In 1977 gaf het gemeentebestuur van Wouw een boek uit onder de titel "Dese heerlickheijt Moerstraten" ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de parochie te Moerstraten. Bijna een-derde deel van dit boek is gevuld met een bijdrage van Albert Delahaye die destijds de streekarchivaris van Nassau-Brabant was. In het hoofdstuk, "Heerlijkheid en gemeente Moerstraten", schetst Delahaye een beeld van Moerstraten door de eeuwen heen, in allerlei facetten, speciaal op het bestuurlijke vlak. In de voor hem welbekende kleurrijke schrijffrant verhaalt Delahaye diverse wederwaardigheden en komt aan het eind dan terecht bij de opheffing van de gemeente Moerstraten. Heel frappant is het werkelijk enorme verschil in belangstelling en reacties van de bevolking van Moerstraten destijds en die van de gemeente Wouw anno 1993.¹⁾

41

Het boek is inmiddels ruim 15 jaar oud en heeft maar een beperkte verspreiding gehad. Daarom zullen wellicht velen onder U het artikel nooit onder ogen hebben gehad. Het is juist vanwege de actualiteit best de moeite waard om de tekst van Delahaye weer eens onder de aandacht te brengen en vandaar dat U hieronder het deel "Opheffing van de gemeente" integraal aantreft.

Kiezen

In februari 1795 bezetten de Franse legers het westelijk deel van Noord-Brabant. Zij brachten nieuwe leuzen en nieuwe vrijheden mee, die hier overigens al langer hadden gesmeuld, maar nu naar buiten uit sloegen. De Staten Generaal kondigden plechtig de "Rechten van de Mens" af en de "Souvereiniteit van het Volk", gesteld tegenover het feodale tijdperk, dat als afgesloten werd beschouwd.

Uitholling

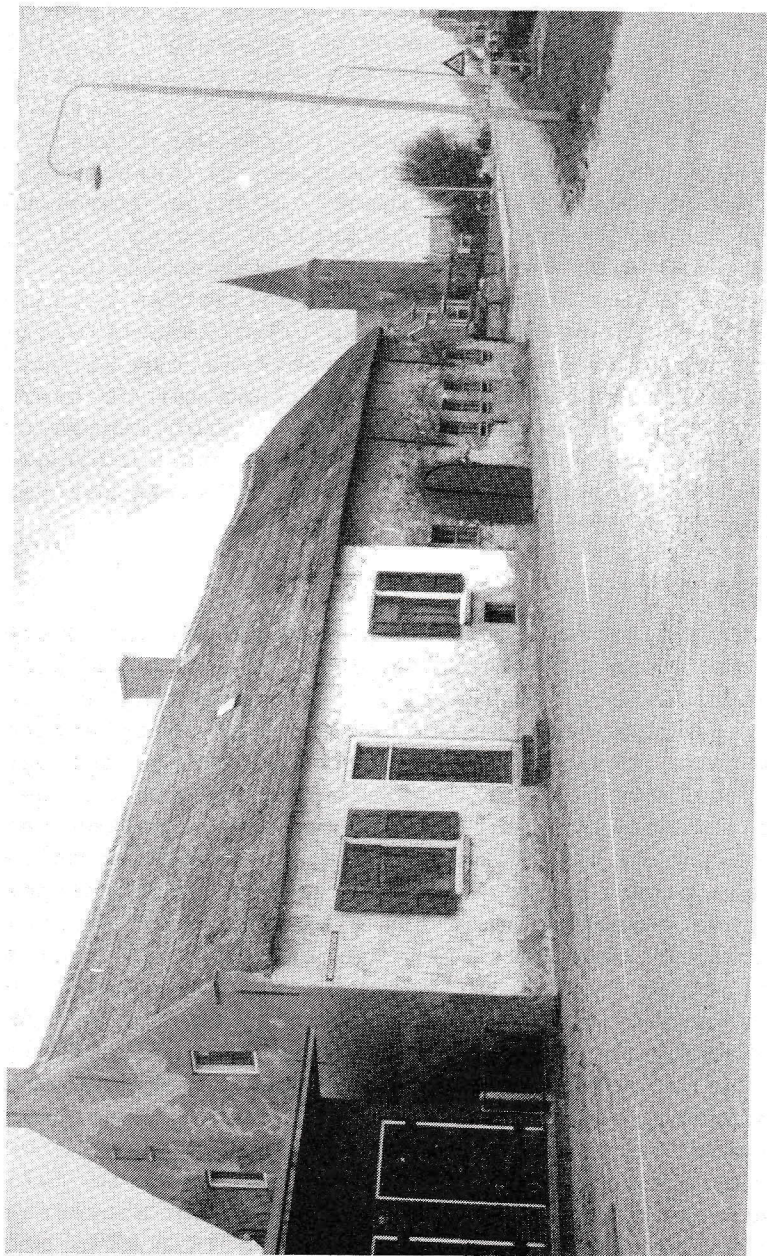
De revolutie was met veel bravoure en pathos aangekondigd. In feite kabbelde alles in de oude beekjes voort. De tijd was er niet naar om veel nieuws in te voeren. Het land ging zwaar gebukt onder de lasten van de oorlog; de economie en de concrete welvaart van de inwoners gingen met de dag achteruit. Op bestuurlijk gebied drongen zich hervormingen op, die elk op zich niet zó ingrijpend waren, doch samen het bestaansrecht van de kleine gemeenten uitholden en tenslotte ernstig aantasten. In 1804 werd de Hoge Vierschaar van Bergen op Zoom opgericht, zodat voortaan de berechting van misdrijven en zware overtredingen aan de plaatselijke schepenenbanken waren onttrokken. In 1806 vroeg deze vierschaar alle criminele stukken op. Jacob Belleter en Coenraad Meijer werden als justitie-dienaren voor Wouw en Moerstraten benoemd, omdat een kleine gemeente nauwelijks één veldwachter konden betalen. In de hogere functies hadden die combinaties al langer bestaan. De functie van schout was in 1803 ook afgeschaft. In 1803 is P.J.Detmers als schout-civiel (feitelijk burgemeester)

4

van Wouw en Moerstraten benoemd. Hij is in 1804 door Cornelis Franciscus van Mattenburgh opgevolgd. In 1810 werd Jan Baptist Adan tot maire van Wouw en Moerstraten benoemd. Inmiddels was Holland bij het Franse keizerrijk ingelijfd. Nu konden de Prefekten van de Departementen zonder vorm van proces hervormingen op bestuurlijk gebied doorvoeren, die overigens al enige jaren te voorzien waren geweest. Het keizerlijk decreet van 8 november 1810 hief een groot aantal gemeenten op. In november 1810 liet Adan zijn eerste publikaties uitgaan als "maire van Wouw en Moerstraten". Het laatste officieel stuk van de gemeente Moerstraten is van 21 juli 1810 tegen loslopende honden. In verband met de heersende hondsdelheid moesten alle honden vast liggen of aan de lijn gehouden worden. De veldwachters werd opgedragen alle loslopende honden te doden, "hetzij met het schietgeweer of andere instrumenten".

Geruisloos

Het is louter toeval, dat het gemeenteleven van Moerstraten met deze publikatie eindigt. Een moderne protest- of pressie-groep zou er allicht een dankbaar en venijnig gebruik van gemaakt hebben! Van de opheffing der gemeente is naast het beruchte keizerlijk decreet geen formeel besluit van de Prefektuur te vinden. Het is niet onmogelijk - wat ook in andere gemeenten het geval schijnt te zijn geweest - dat aan de nieuwe maire alleen een mondelinge opdracht is gegeven, de boeltjes van de twee gemeenten maar bij elkaar te doen, vooral omdat door de omstandigheden die betrekkelijk kleine zaken al danig versmolten waren en zij door dezelfde personen werden behartigd. Even geruisloos als de gemeente Moerstraten begon, eindigde zij haar zelfstandig bestaan in het najaar van 1810. Burgemeester Adan noemde de nieuwe gemeente nog een tijd "Wouw en Moerstraten"; reeds vlug werd de tweede naam weggelaten. De liquidatie vond haar definitief beslag, toen in juli 1811 secretaris A. de Bosson de archieven van Moerstraten aan burgemeester Adan overdroeg. In 1812 zijn nog enige financiële zaken geregeld, die wel de oude ge-

Een foto van het dorp Moerstraten. Het gebouw links is de boerderij en woning van Toon Adriaanse. Deze woning werd later afgebroken en vervangen door een bungalow die iets verder van de weg staat, waardoor deze hoek van het dorp wat overzichtelijker werd. (Foto collectie gemeente Wouw)

meente betroffen, maar in feite buiten de inwoners om gingen.

Vergeeten

Uit niets blijkt, dat de ingezetenen van Moerstraten zich verzet of geprotesteerd hebben. Tengevolge van allerlei factoren bestond in die dagen nauwelijks enig politiek bewustzijn. Een protest zou overigens niets hebben uitgethaald bij de Franse bezetter. Die had wel de leuzen van "Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap" ingevoerd en de vlag van de democratie geheven, maar ontpopte zich, vooral onder Napoleon, als een autoritair en bijna dictatoriaal gezag, in menig opzicht verfoeilijker dan dat van de feodale heren. Ook na het herstel van het koninkrijk der Nederlanden in 1813 heeft niemand er behoefte aan gehad om naar de vroegere kleinschaligheid en de praktisch onleefbare zelfstandigheid terug te keren. Moerstraten is nu een klein kerkdorp met een bescheiden centrum van kerk en school. Men bemerkt het pas na enige oplettendheid op het wijdse presenteerblad van zijn akkers en beemden. En men ziet het niet aan, dat het vroeger een zelfstandige gemeente en schepensbank is geweest, waarvan de regenten met enige trots zeiden:

"DESE HEERLIJKHEIJT MOERSTRATEN"

En nu

Tot zover de tekst van Delahaye.

De ondergang van Moerstraten als zelfstandige gemeente kondigde zich dus in feite al jaren daarvoor aan. Met de feitelijke uitholling van de eigen rechtspraak en de benoeming van één burgemeester van Wouw én Moerstraten in 1803 werd de weg geëffend voor de opheffing van Moerstraten. Het Keizerlijke Decreet uit 1810 vormde daardoor alleen nog maar de sluitsteen van deze operatie, die eigenlijk ongelooflijk geruisloos is verlopen. Zoals Delahaye ook schrijft zou een protest van de

Moerstratenaren tegen de situatie niets hebben uitgehaald. Wat dat betreft is er wel een parallel te trekken naar het heden. Want ondanks verwoede pogingen van het gemeentebestuur en groeperingen uit Wouw lijken de plannen van Provinciale Staten om Wouw bij Roosendaal te voegen niet meer terug te draaien. Maar in tegenstelling tot 1810 is het pas laat duidelijk geworden wat het lot van Wouw als eigen gemeente zou zijn.

Identiteit?

In 1810 hebben, zoals we zagen, vooral praktische overwegingen een rol gespeeld, om Moerstraten bij Wouw te voegen. Opmerkelijk in de huidige situatie is dat Provinciale Staten zijn afgeweken van het advies van de commissie Schampers.²⁾

De argumenten die daarbij bepalend zijn geweest, hebben vrijwel alleen met de belangen van Roosendaal te maken. Dat bleek nog zeer onlangs toen een delegatie Wouwenaren op bezoek ging bij de verantwoordelijke Gedeputeerde, de heer L. van Nistelrooij. Een veel gebruikt criterium is, dat kleinschaligheid niet doelmatig zou zijn, en dat is ook een van de grondslagen van de herindelingsoperatie die onze provincie boven het hoofd hangt.

Over de gevolgen die de herindeling zou kunnen hebben voor de eigen identiteit van Wouw, hoeven we ons wellicht niet al te veel zorgen te maken. De ervaringen bij vroegere herindelingen hebben geleerd, dat een lokale bevolking zich juist nadrukkelijker profileert in de nieuwe situatie. Kijk maar eens naar Princenhage, dat nog altijd een heel eigen stukje Breda vormt. Of de gemeente Rucphen, die uit 5 kerkdorpen bestaat. Die dorpen vormen ieder voor zich een eigen leefgemeenschap en hebben dan ook elk een eigen heemkundekring! En ook Moerstraten heeft bij de annexatie in 1810 haar eigen karakter niet verloren. Eerlijkheid gebiedt wel te zeggen, dat Wouw nooit plannen heeft gekoesterd om haar woningbestand in de richting van Moerstraten uit te breiden en zo Moerstraten ook letterlijk te annexeren, of zoals de Belgen zeggen: "op te slorpen".

Voorstanders van de herindeling beweren steevast dat in grotere gemeenten het ambtelijk apparaat veel efficiënter zou werken, met andere woorden er zou minder "lokettenleed" optreden. Of deze herindeling zal leiden tot meer of minder lokettenleed zal de toekomst ons nog moeten leren....

Wouw, 3 maart 1994

Frank Schijven

Noten:

1. "Dese Heerlicheyt Moerstraten", (1977). Gemeentebestuur Wouw.
2. De commissie Schampers heeft van Provinciale Staten de opdracht gekregen om de herindeling van de gehele provincie voor te bereiden en de Staten daarbij van advies te voorzien. In 1993 legde Schampers het deelrapport betreffende het westelijk deel van de provincie op tafel. De feitelijke herindeling wordt in 1996 doorgevoerd. In het advies van de commissie Schampers zou Wouw een zelfstandige gemeente blijven, als een "groene buffer" tussen de "duosteden" Roosendaal en Bergen op Zoom.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

